

sera eigen, waardoor de melkwei de orgaanextracten en dierlijke sera nadert. Verder bevatte zij pepsine, trypsine, lipase, glycolytisch ferment en anaëro-oxydasen. Aan deze fermenten kende BLONDEL de groote waarde toe van het lactoserum bij onderhuidsche inspuitingen. Een uitvoerige beschrijving gaf hij in de *Revue de thérapeutique médico-chirurgicale*, n°. 7, 1909. Bij dit koud gesteriliseerde serum nam BLONDEL een merkwaardigen invloed waar op het bloed en den *arterieelen bloeddruk* en den haarvaten-druk; verder een *vermeerdering* van het aantal *polynucleaire leucocyten* en een hevige ontlasting van acidum uricum. Zijn bevindingen stemmen hierin dus overeen met die der andere schrijvers (WEICHARDT, BIEDL, KRAUS). De werking treedt vrij snel in en blijft gedurende een zekeren tijd, korter of langer, bestaan bij alle toestanden gepaard gaande met een verhoogden arterieelen bloeddruk, zooals arteriosklerose, chronische nephritis e. a.. Hij raadt een inspuiting van 10 cM³ desnoods meermalen daags aan, totdat de druk de norm heeft bereikt en herhaalt haar dan gedurende 4 à 5 dagen; daarna gaat hij voort met één inspuiting per week. Blijft de druk normaal, dan worden de tusschenpoozen langer tot één zelfs tot drie maanden.

Ik was in 1909 in de gelegenheid, door de welwillendheid van BLONDEL, de geneeskrachtige uitwerking na te gaan en deelde de uitkomsten mede in de *Revue de thérapeutique médico-chirurgicale* van 1 November 1909 en in de *Handelingen van het Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Congres* gehouden te Brussel in September 1909. Ook mijn uitkomsten waren vrij gunstig. Daling van den arterieelen bloeddruk was duidelijk. Toch had ik bij een 65-jarig lijder aan arteriosklerose onaangename gewaarwordingen te boeken in den vorm van koude rillingen, 5 uren na de inspuiting van 10 cM³ lactoserum, versnelde onregelmatige pols, temperatuurstijgingen 7 à 8 uur na de inspuiting van 37.8° en 38.5°, 38.2°, pijnlijke zwellingen op de inspuitingsplaatsen, niettegenstaande aseptische voorzorgen. Het scheen evenwel, dat de patiënten allengs aan het serum gewenden, zoodat zij na een tiental inspuitingen niet meer zoo sterk reageerden. Daarom besloot ik de aanvangsgift minder sterk te nemen en te beginnen met 5 cM³.

Als gevolgen der inspuitingen merkte ik op:

1°. een plaatselijke deegachtige zwelling, ontstaande 5 à 8 uur na de inspuitingen, die 1—3 dagen bleef bestaan;

2°. verhooging van lichaamswarmte tot 38.5°, die 24—48 uur blijft duren en daalt onder zweetafscheiding;

3°. verlaging van den bloeddruk, die zelfs tot collaps kan voeren met een onregelmatigen, draadvormigen, zeer frequenten pols, die een onmiddellijken invloed op het vasomotorisch stelsel van het hart doen vermoeden en mij de inspuitingen niet geheel onschuldig deden achten; de daling kan soms lang blijven duren;

4°. een ideosyncrasie bij sommige personen, die echter door voorzichtige toepassing van het serum allengs hun overgevoeligheid kunnen verliezen.

De werking van het lactoserum beschouwde ik in mijn genoemde verhandelingen als een uitdrukking van anaphylaxie.

Maastricht, Maart 1920.

J. W. M. INDEMANS.

KWAKZALVERS-COMMISSIE.

De meeningen geuit in de hoofdartikelen van dit *Tijdschrift* in zake wetswijziging van de uitoefening der geneeskunst, kan ik niet onweersproken laten. Vooropgesteld zij, dat ik persoonlijk geen aanhanger ben van eenige niet officiële geneeskunst (magnetisme, spiritisme, christian science, enz.) en dat ik geen verdediging wensch te geven van alle wetswijzigingen, die bovengenoemde commissie aangeeft. De artikelen van den hoofdredacteur rieken mij echter te veel naar de schrijftafel en het laboratorium, en de praktijk komt te weinig tot haar recht. Hij begaat de vergissing zich herhaaldelijk bij zijn beweringen te beroepen op het rapport van de geneeskundige staatscommissie. Ook al aanvaardt men nu de uitspraak van deze commissie, dat geneeskundig-wetenschappelijk niet bewezen is een bijzondere geneeskracht (magnetisme bijv.), dan

doet dit niets af aan het feit, dat elk jaar tal van patiënten belangrijke verlichting van hun lijden verkrijgen door de hulp van kwakzalvers. In mijn werkkring kom ik waarschijnlijk meer dan eenig arts in aanraking met een groot aantal chronische en vaak ongeneeselijke zieken. Een niet onbelangrijk percentage van hen heeft, vóór of na het bezoek bij mij, na tal van geneeskundige autoriteiten geraadpleegd te hebben, voor langeren tijd belangrijk baat gevonden bij kwakzalvers en *een gedeelte van hen doet dit in overleg met hun huisdokter*. En onder die huisdokters zijn vele artsen, voor wie wij allen grooten eerbied hebben. Ik acht dan ook het standpunt van die huisartsen rationeel en humaan, en na lezing van de artikelen van den hoofdredacteur is mij nog niet duidelijk, waarom het niet mogelijk zou zijn bepalingen op te nemen in de wet, die zelfs in onze samenleving de hulpzoekende chronische zieke zooveel mogelijk vrijwaren voor uitbuiting, als hij zich door onbevoegden wenscht te laten behandelen.

Aangezien de officiële geneeskundigen soms in gebreke moeten blijven hulp te verschaffen, acht ik het voor zulke zieken een recht die hulp elders te zoeken. Dat recht nemen zij nu clandestien en in steeds grootere mate, want onrustbarend is gedaald bij groote groepen der bevolking het vertrouwen in de officiële geneeskundige hulp (niet in de geneeskundige wetenschap, maar in de geneeskunst). Het zou dan ook, naar mij voorkomt, en in het belang van de patiënten, maar ook in het geneeskundig belang zijn, ons niet te verzetten tegen een wetswijziging, zooals in beginsel wordt voorgestaan door de kwakzalverscommissie. Belangrijke wetswijziging in de uitoefening der geneeskunst is reeds lang een eisch van onzen tijd en tevens zouden daarbij onder de oogen gezien kunnen worden de belangrijke desiderata, die de hoofdredacteur eenigen tijd geleden in het *Tijdschrift* stelde.

Amsterdam, Maart 1920.

J. VAN BREEMEN.

Niet alleen is nooit wetenschappelijk bewezen het bestaan van eenige bijzondere geneeskraft, maar aan de geneeskundige staatscommissie is niets gebleken van een verlichting van lijden van eenige betekenis door kwakzalvers. Indien werkelijk elk jaar zooveel patiënten, die bij collega VAN BREEMEN hulp zoeken, baat vinden bij kwakzalvers, begrijp ik niet, waarom hij dit belangwekkende feit al niet eerder wereldkundig gemaakt heeft. De geneeskundige staatscommissie bijv. zou er zeker prijs op gesteld hebben die gevallen nauwkeurig te onderzoeken.

Dat ongeneeslijke zieken niet genezen kunnen worden, zelfs niet door officiële geneeskundigen, wil ik niet betwisten. Evenmin, dat het menselijk is, dat zulke zieken, wanneer hun wanhoop sterker is dan hun gezond verstand, een wonderdokter in den arm nemen. Maar dat men daarom voor ieder onbevoegde de wettelijke mogelijkheid moet scheppen om de „geneeskunst” uit te oefenen op een ieder, daarvoor schijnt mij onze samenleving nog niet rijp: er is daarin, naar het mij voorkomt, vooral nog veel te veel ongeneeslijke domheid.

Amsterdam, 14 Maart 1920.

G. VAN RIJNBEEK.

LEVENSVERZEKERING-MAATSCHAPPIJ EN DOODSOORZAAK.

De heer NAVIS laat mijn brieven onbeantwoord, en negeert brieven van „die” adviseurs, met welke het hem niet lust te briefwisselen. Zelfs wanneer enveloppe met postzegel voor antwoord is ingesloten! Een standpunt, dat *getuigt* dat des heeren NAVIS opvattingen omtrent hoffelijkheid jegens een collega en goede vormen andere zijn dan die, gehuldigd door de meesten onzer.

De aanhef in de geheele eerste alinea in het ingezonden stuk is onjuist! Wil de heer NAVIS zich de moeite getroosten, na te slaan, welke de conclusies zijn, genomen door de algemeene vergadering te Tilburg in 1910, dan zal het hem blijken, dat de maatschappijen het recht hebben „overlegging te vorderen van die stukken, die voor „het beoordeelen van het rechtmatige eener uitkeering noodig zijn, waaronder — „mits de rechtverkrijgende zich die kan verschaffen — behoort de verklaring van over„lijden, met opgave der doodsoorzaak”. De maatschappijen zijn dus volmaakt in hun recht, wanneer zij trachten zich deze verklaring te verschaffen. Evenzoo is volmaakt